

Odnos Dostojevskega do stvarnosti (JiS 1955-56) in kritiko prvega slovenskega prevoda romana *Tihi Don* M. Šolohova (SR 1951). Njegova publicistika sicer ne utira novih poti, vendar razkriva avtorjevo široko razgledanost in nenavadno bogato znanje.

Pomembno je tudi njegovo delo pri izdajanju šolskih učbenikov, od katerih je bil najbolj znan *Prvi korak* (1946).

Njegovi slušatelji smo pri Nikolaju Fjodoroviču poleg znanja, izrednega spomina in izjemne dobrodušnosti z odtienkom ironije cenili ne nazadnje tudi njegov posluš za nacionalno vprašanje, ki se je izrazil tako v predavanjih kot v njegovih objavah (prim. članek o Tarasu Ševčenku, LZ 1934). Vse to je v nas zbudilo in utrdilo globoko spoštovanje do »učenjaka z vrtnico«.

Aleksander Skaza
Filozofska fakulteta Ljubljana

MATE HRASTE

(Brusje na Hvaru 25. 1. 1898 — Zagreb 29. 11. 1970)

V Zagrebu je umrl profesor Mate Hraste, jezikoslovec srbokroatist, eden najvidnejših sodobnih hrvatskih filologov. Njegovo petinštiridesetletno jezikoslovno delo je tesno povezano predvsem z razvojem hrvatske dialektološke misli, s celotnim opisom in raziskavo čakavskega narečja, kjer Hraste v sodobni hrvatski dialektologiji nima predhodnikov in vzornikov.

Pokojni akademik Mate Hraste je diplomiral na filozofski fakulteti v Zagrebu leta 1923, doktoriral pa je z razpravo Čakavski dijalekt ostrva Hvara na filozofski fakulteti v Beogradu leta 1938. Bil je srednješolski profesor v Sisku, Sremski Mitrovici in Petrinji. Leta 1946 je bil izvoljen za docenta za dialektologijo in zgodovino srbohrvatskega jezika na zagrebški filozofski fakulteti in leta 1955 za rednega profesorja; od leta 1961 je bil redni član Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti.

Prva in največja znanstvena ljubezen pok. profesorja je bila in ostala čakavščina, ki ji je tako rekoč posvetil celo svoje življenje. Njegova prva intenzivna jezikovna raziskava se je nanašala na bruško čakavščino otoka Hvara, svoje zadnje znanstvene in človeške moči pa je profesor Hraste posvetil izdelavi čakavskega slovarja, ki naj bi bil krona njegovega večdesetletnega znanstvenega dela. Žal je dolga in zahrbljena bolezen bila neusmiljena. Neutrudljivemu delavcu ni bilo dano, da bi končal svoj slovar.

Iz čakavske problematike je pok. Hraste v svojih študijah in razpravah obdelal velikansko gmoto temeljnega dialektološkega gradiva: Crtice o bruškom dijalektu, Čakavski dijalekt ostrva Hvara, Čakavski dijalekt ostrva Brača, Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, Susački govor, Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima

srednje Dalmacije, Crtice o Marulićevoj čakavštini, Govori jugozapadne Istre, Ikavski govori jugozapadne Istre in dr. Ukvarjal se je tudi s čakavsko onomastiko (npr. O imenima mjesta u Dalmaciji, Onomastika i toponomastika na području hvarske općine). Proučeval je zgodovino štokavskega dijalekta (O štokavskim govorima na Hvaru i Braču, Značaj zapadnog štokavskog govora za historiju i dijalektologiju srpskohrvatskog jezika), kajkavski dialekt (Opći pogled na kajkavski dialekt, Kajkavski dijalekt, Kajkavski književni jezik) in sodobni srbohrvatski knjižni jezik, o katerem je napisal vrsto razprav in člankov. Skupaj z I. Brabcem in S. Živkovićem je napisal slovnico: Gramatika hrvatskosrpskoga jezika, ki je doživela več izdaj in je temeljni srednješolski slovnični priručnik v SR Hrvatski. Aktivno se je udeležil Novosadskega dogovora ter je eden izmed avtorjev sedanjega Pravopisa hrvatskosrpskoga književnega jezika. Bil je urednik in sourednik revij in zborniških izdaj: Južnoslovenski filolog, Jezik, Filologija, Hrvatski dijalektološki zbornik, Građa za povijest hrvatske književnosti, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zbornik Instituta za povijest u Zadru, Bulletin Scientifique in dr. Več let je bil direktor Seminarja za tuje slaviste v Zagrebu in Zadru. Pokojni profesor ni bil samo ugleden znanstvenik, temveč tudi ugleden in priljubljen pedagog na zagrebški slavistiki. Vzgojil je cele rodove hrvatskih slavistov, s svojim vedenjem in smislom za realnost in natančnost pa je pri študentih vzbujal simpatije in spoštovanje.

Čprav celotno znanstveno delo Mateja Hrasteja leži v mejah filologije, v najbolj čistem pomenu te besede, se pok. profesor nikoli ni upiral novejšim jezikovnim prijemom in metodam. Njegov odnos do jezika je zrastel iz spoznanja, da si hrvatska

dialektologija ne more privoščiti posebnih lingvističnih prijemov in specialnih sintez, dokler niso obdelani temelji: jezikovni podatki, kakršni so. In da bi si takšne temelje pridobila, ni kazalo drugega kot mesece in mesece romati z nahrbtnikom po dalmatinskih vaseh in iskati tisti jezikovni podatek, ki bo postal osnovno dejstvo čakavske dialektologije. Šele njegovim učenecem se je posrečilo, po zaslugi neutrudljivega učitelja, zgraditi takšno stavbo hrvatske dialektologije, kjer je smotrno uporabljena ta ali ona novejša lingvistična metoda.

Vsaka smrt je huda, smrt profesorja Hrašteja pa je naravnost tragična za hrvatsko

dialektologijo. Slovar čakavskega narečja, ki ga je zasnoval in sestavljal, je končan samo do črke S. In kdor se količkaj spozna na hrvatsko jezikovno stvarnost, v kateri sta čakavščina in kajkavščina neločljiva dela kulturne, književne, pa tudi nacionalne biti, se bo prav zgrozil ob misli, da je smrt profesorja Hrašteja morda za dolgo odložila izid dela, ki naj bi bilo temeljni kamen sodobne integracije treh narečij. Tako je neusmiljeno odloženo delo, ki bi, čeprav s stoletno zamudo, vendarle izrazito povežalo pretekla stoletja z našim časom.

Vatroslav Kalenič
Filozofska fakulteta Ljubljana

Zapiski, ocene in poročila

POLJSKA KNJIGA O VPRAŠANJIH SPLOŠNEGA JEZIKOSLOVJA*

Za povojno poljsko jezikoslovje, posebno za krakovsko središče, je značilno, da s prizadevanjem razvija lingvistično vejo, ki je pri Slovencih vse premalo znana — splošno jezikoslovje. To jezikoslovno področje že zaradi širokega raziskovalnega obsega razpravlja predvsem o teoretičnih in metodoloških možnostih za opis in klasifikacijo jezikov sveta. Poznavanje tako raznovrstne teoretične in dejanske jezikoslovne problematike ji seveda omogoča razlage, zamisli in sinteze, ki raziskovalcem posameznih jezikov kažejo nove delovne rešitve, raziskovalne perspektive, obenem pa tudi odločilno vplivajo na razvoj posameznih lingvističnih strok kot so npr. fonologija, akcentologija, leksikologija, sintaksa in druge.

Ne preseneča nas dejstvo, da je v krajšem času za izidom knjige *Jezykoznawstwo* (1965) prezgodaj umrlega profesorja za splošno jezikoslovje T. Milewskega, ki je na dostopen način razložil strukturalni pogled na jezik, izšla knjiga, Mańczaka, ki pa se predvsem kritično ukvarja z dosežki splošnega jezikoslovja in strukturalizma posebej.

Nekateri sodobni poljski jezikoslovci, med njimi Doroszewski in Mańczak, se s strukturalistično metodo raziskovanja ne strinjajo. Značilnost te metode, očita Mańczak, je v tem, da z apriorističnih izhodišč (je-

zik je sistem, vrednost znaka izhaja iz opozicije) pristopa k analizi jezika. Za ugotavljanje zakonitosti različnih jezikovnih sistemov upošteva zelo malo gradiva. Tako prihaja do preuranjenih zaključkov in sintez, ki niso v skladu z dejansko jezikovno t. j. »materialno« stvarnostjo — in to je njena pomanjkljivost.

V omenjenem delu, ki je zbornik (321 strani) vsebinsko strnjениh, logično dopolnjujočih se razprav s konkretnjšega področja splošnega jezikoslovja, Mańczak na eni strani kritično zavrača strukturalistično metodo, na podlagi novih argumentov zavrača številne priznane ugotovitve, hipoteze mladogramatične šole in še starejšega jezikoslovja, obenem pa nas predvsem seznanja z manj popularno, a zelo eksaktno statistično raziskovalno metodo jezika. »Aprioristična doktrina« Saussurea zanj ni sprejemljiva iz dveh razlogov: definicija — jezik je sistem znakov, ki služijo sporazumevanju — je zanj presplošna; jezik pojmuje samo kot konkretno materialno, tj. pisano ali govorno realizacijo. Obstoj abstraktne sheme odklanja, zanika. Jezik je *samo tekst*. Iz te definicije pa izhaja tudi namen oziroma predmet jezikoslovja. Jezikoslovni predmet raziskovanja je *tekst*. To raziskovanje zahteva, podobno kot naravoslovne vede, kar najbolj natančno, induktivno metodo. Opis jezika mora biti odraz dejanskega stanja in preverljiv po načelu »sinteza je preverjanje analize« (podobno, kot je v kemiji mogoče preverjati, da je

* W. Mańczak, *Z zagadnień jezykoznawstwa ogólnego*, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1970.